

УДК

ІСТОРИЧНІ ЗМІНИ СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Студ. А. О. Колодяжна, гр. ОН-71
Інститут енергозбереження і енергоменеджменту
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Науковий керівник ст. вик. Н.В. Гребеннікова
Київський національний університет технологій та дизайну

Мета і завдання. Метою роботи є теоретико-методологічне визначення історичних змін та тенденцій розвитку сучасної української сім'ї.

Завдання – дослідження історичних змін сім'ї, розробка концептуального підходу до тлумачення стану та тенденцій розвитку сучасної сім'ї та шлюбу.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає сім'я, яка досліджується у двох аспектах: як мала соціальна група, тобто як певна форма взаємодії між людьми і як соціальний інститут, що регулює процес відтворення людини. Предметом дослідження є закономірності, загальні тенденції та специфічні соціальні відносини, що виникають між сім'єю і суспільством, також в середині сім'ї в процесі її становлення функціонування і розвитку.

Методи та засоби дослідження. Методологічною основою дослідження є соціологічні та загальнонаукові методи, до яких належать історичний метод, кількісні та якісні методи емпіричних соціологічних досліджень.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів. Доведено, що з'явилися і набули поширення нові форми сімейних структур і способів життя; набули подальшого розвитку тенденції сучасної сім'ї, які змінили сім'ю і родинні стосунки.

Результати дослідження. Сім'я відіграє важливу роль у сучасному суспільстві. Вона є первинною клітиною соціальних груп, класів, які утворюють соціальну структуру будь-якої країни. Сім'я як соціальний інститут пройшла складний шлях історичного розвитку, основними етапами якого, на думку американського соціолога Дж. Голдторпа, слід вважати такі: сім'я у дохристиянському суспільстві (з домінацією парної сім'ї, пізніх шлюбів, великою кількістю самотніх людей); сім'я у християнському суспільстві (з великим впливом церкви на сімейне життя і шлюб, заборонаю шлюбів між кровними родичами, з добровільним вступом до шлюбу, практичною неможливістю розлучень, заборонаю абортів); сім'я в індустріальному суспільстві (з початком промислової революції наприкінці XVIII ст. відбувається перша революція у сімейному житті: зниження віку вступу до шлюбу, збільшення народжуваності, значне поширення жіночої праці, дозвіл розлучень за судовим рішенням). Останній сучасний етап, що триває і в наш час, приніс у розвиток сім'ї радикальні зміни, які дістали серед науковців революційних. Соціологи характеризуючи сучасний етап розвитку сім'ї, називають його черговою (другою) революцією в сімейному житті, яка не тільки внесла радикальні зміни у сімейні стосунки, місце та роль сім'ї у суспільстві, але й, на думку частини вчених, фактично поставила під сумнів саме існування сім'ї. У дослідженнях еволюції сім'ї вітчизняні соціологи виділяють окремим етапом період перетворень соціального інституту сім'ї у радянському суспільстві. У свою чергу у цьому проміжку часу – від 1917 до сьогодні – вирізняють кілька періодів: довоєнний (1917-1941); післявоєнний (з 1944). Так перший етап довоєнного періоду охоплює діяльність радянської влади за конструюванням нової сім'ї відмінної від старої, заміна церковного шлюбу на громадянський, надання правового статусу незареєстрованим шлюбним стосункам,

впровадження сімейної комуни. Сформувався новий соціалістичний ідеал сім'ї з трьох елементів: моральні стосунки, почуття любові, суспільне благо. Післявоєнний період також включав ряд етапів, на кожному з яких відбивались нові підходи і корекції будівництва нової радянської сім'ї. Таким чином, протягом 70-ти років радянської влади у сімейній сфері формувалась патерналістська модель взаємовідносин держави із сім'єю: держава втручалась у сімейне життя громадян, але брала при цьому відповідальність за їх благополуччя. При цьому у громадян не формувалась потреба у цивілізованих сімейних стосунках. У 90-х роках це призвело до тотальної кризи інституту сім'ї. Чинники, що раніше стабілізували сім'ю зовні: залежність дружини від чоловіка, юридична, релігійна і моральна заборона або осуд розлучень – відпали, а моральна регламентація не діяла.

Сім'я є головним осередком єднання індивіда та суспільства. У сім'ї відбувається відтворення людини, її соціалізація. З одного боку, сім'я виступає у якості феномену, який визначає певний соціальний порядок, за яким живуть люди в різних історичних умовах та країнах, а з іншого на стан та функціонування сім'ї впливають соціальні процеси що відбуваються у суспільстві.

У сьогоdnішньому науковому дискурсі найчастіше аналізується криза інституту сім'ї на основі значного поширення у суспільстві таких явищ як збільшення кількості розлучень та кількості неповних сімей і дітей, народжених поза шлюбом; зменшення середньої тривалості шлюбу, відкладення часу вступу до шлюбу; проживання подружніх пар без оформлення шлюбу; зменшення розмірів сім'ї; збільшення кількості самотніх людей тощо. Характеризуючи сучасний етап розвитку сім'ї, соціологи зазначають що він розпочинається із радикальних змін у сімейних стосунках.

Серед соціальних умов, які дають підставу робити подібний висновок називають такі: зростання економічної незалежності жінок та активне залучення їх до трудової діяльності; утворення двох центрів життя – місця праці і дому; винахід надійних контрацептивних засобів і методів запобігання вагітності.

Висновки. Існує багато невирішених проблем, які з роками навіть загострюються. Передусім це стосується демографічної ситуації репродуктивного здоров'я, економіки родин, сімейного безробіття, виховання дітей у сім'ї. Тому заходи, що спрямовані на покращення функціонування сім'ї повинні сприяти: підвищенню ефективності системи соціального захисту населення, особливо сімей з дітьми; забезпеченню основних соціальних гарантій у розмірах не лише прожиткового мінімуму; впровадженню активних заходів щодо забезпечення зайнятості економічно ефективного населення; реформуванню оплати праці (особливо в бюджетній сфері); підвищенню контролю і соціальної допомоги родинам з боку місцевих органів влади; розвитку і закріпленню сімейних традицій, ритуалів і обрядів; розширенню випуску спеціальної літератури на сімейну тематику, а також створенню широкої мережі консультування з питань сімейно – шлюбних відносин.

Ключові слова. Сім'я, шлюб, тенденції розвитку, трансформація, оптимізація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазунов С. В. Соціологія сім'ї. Навч. посіб. Дніпропетровськ, 2000.
2. Дворецька Г. В. Соціологія: Навч. Посіб. – К.: КНЕУ, 2002.
3. Лисовский В. Т. Молодежь: любовь, брак, семья. (Социологическое исследование). Санкт – Петербург: Наука, 2003
4. Т. Алексеенко, О. Балакірева, Ю. Галустьян та інш. Державний ін-т проблем сім'ї та молоді. – К., 2004.